

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-394-4-14>

Левченко Валерій, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Одеський національний морський університет

Невідомі сюжети біографії мистецтвознавця М. О. Макаренка: одеський період життя

Ключові слова: *Микола Макаренко, Одеса, Одеський політехнікум образотворчих мистецтв, мистецтвознавство, українське мистецтво.*

Valerii Levchenko, Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Odessa National Maritime University, Odessa, Ukraine

The unknown plots in the biography of art critic Mykola Makarenko: Odesa period of life

Abstract. The research highlights previously unknown pages of Mykola Makarenko's biography in the context of his professional activities at the Odessa Polytechnic of Fine Arts and introduces new historical sources to the scientific circulation for a more complete construction of the scientist's life history and intellectual biography.

Key words: *Mykola Makarenko, Odesa, Odesa Polytechnic of Fine Arts, art history, Ukrainian art.*

Микола Омелянович Макаренко (1877–1938) в історію української культури увійшов як талановитий археолог, мистецтвознавець, історик архітектури, пам'яткознавець, знаний вчений, дослідник широкого гуманітарного та практично-енциклопедичного спектру, педагог, організатор науки, просвітник, жертва сталінських репресій. За останні понад тридцять років про життя і діяльність М. О. Макаренка вийшло доволі багато наукової літератури, що його біографію, здавалося б, можна вважати цілком відтвореною.

Проте, незважаючи на постійний інтерес дослідників, біографія М. О. Макаренка залишається недостатньо вивченою. Насправді детально досліджені тільки декілька (хоча, безумовно, важливих і яскравих) епізодів його життя, пов'язаних з його дослідженнями у царинах археології, мистецтвознавства, пам'яткознавства та як борця з більшовиками за збереження історичних пам'яток культури. Інші ж біографічні відомості бувають лакунами. Недостатньо вивчена і одна з важливих сторінок його біографії – викладання в Одеському політехнікумі образотворчих мистецтв (ОПОМ, 1930 р. перейменовано в Одеський художній інститут) у період 1924–1931 рр. Тому темою даного дослідження є відтворення семи років викладацької діяльності М. О. Макаренка в ОПОМ. Документальним підтвердженням цього є історичні джерела, які зберігаються у фондах Державного архіву Одеської області.

Першу згадку про діяльність М. О. Макаренка в ОПОМ зустрічаємо в річному звіті цього вишу за період від 1 жовтня 1924 р. до 1 жовтня

Section 1. Ukrainian art from ancient times to the present

1925 р. У цьому документі було вказано, що впродовж навчального року на посаді штатного професора він викладав дві дисципліни: загальна історія мистецтв та історія українського мистецтва.

Перед початком 1925/1926 навчального року, у вересні 1925 р. М. О. Макаренка знову було затверджено на посаді професора кафедри загальної історії мистецтв та історії українського мистецтва. Після чого він надіслав свій життєпис, який у рукописному і машинописному форматах відкладено в одній із архівних справ ОПОМ та який безумовно є важливим історичним джерелом для вивчення біографії знаного вченого. Читання лекцій цього навчального року він розпочав у 20-х числах листопада 1925 р.

30 грудня 1930 р. М. О. Макаренка чергового разу було затверджено на посаді професора (з цього року вже Одеського художнього інституту – ОХІ) з 1 січня 1931 р., але цього разу тільки з дисципліни історія українського мистецтва. Програма цієї дисципліни зберігається в одній із архівних справ ОХІ у машинописному форматі обсягом трьох повних аркушів. Програма має п'ять тем: вступна частина (10 годин), мистецтво «великокнязівських» часів X–XIII ст., феодальна доба (12 годин), мистецтво XIV і першої половини XVI ст. (6 годин), мистецтво від другої половини XVI до першої половини XVIII ст. (10 годин), українське мистецтво від другої половини XVIII до XX ст. включно (16 годин). Ця програма заслуговує на ґрунтовний історико-порівняльний аналіз.

Скоріш за все 1930/1931 навчальний рік був останнім роком роботи М. О. Макаренка в ОХІ, бо останні документальні згадки про його діяльність у цьому виші датовано 31 березня 1931 р., коли він брав участь у засіданні кафедри соціології та історії мистецтв. Також цю тезу підтверджують документи 1931/1932 навчального року, де в списку викладачів дані про нього закреслено.

Отже, у перспективі в контексті біографії М. О. Макаренка ми бачимо нову тему наукового синтетичного дослідження: викладацька і наукова діяльність в ОПОМ – ОХІ під час одеських років життя.

